

A Martinkai legelő védetté nyilvánítása

- Egy terület kálváriája -

Hazánk alföldi területeinek utolsó természetes képe a lápokkal, kisebb-nagyobb füves területekkel tarkított erdős-pusztá lehetett. Az ezt a tájképi karaktert mind a mai napig megőrző Dél-Nyírség ma is Alföldünk természeti értékekben egyik leggazdagabb területe.

A Dél-Nyírség növényföldrajzi szempontból az Alföld (Eupannonicum) flóraidékének egyik jelentős flórajárása, a Nyírségense.

A Dél-Nyírségben két jellegzetes s egyben szélső élőhelytípus, a száraz homokpuszták és a nedves nyírvízlaposok valamint átmeneteik szinte teljes szukcessziós sorát megtalálhatjuk.

A nyírvízlaposok lápi-mocsári növényzetével szemben (fő társulások Scirpo- Phragmitetum, Molinietum coerulae, Querco-Ulmetum, Calamagrosti-Salicetum cinereae) a buckák oldalai, tetői száraz homokpusztai vegetációnak adtak otthont (fő társulások: Festuco vaginatae-corynephetum, Festuco-Quercetum, mezofilebb területeken: Convallario-Quercetum), s ezzel változatos, egymásba fokozatosan átmenő társulások, társuláskomplexek jöhettek létre.

A XVII. századtól erőteljessé váló, ezt a vidéket is elérő antropogén hatások - elsősorban az erdőirtások után kialakult mezőgazdaság, majd a vízrendezések, - felszabdalták az amúgy rendkívül változatos földrajzi alakzatokkal, garmadákkal, szélbarázdákkal és legfőképpen parabola- és szegélybuckákkal, szélestalpú völgyekkel átszótt vidéket, annak hasonlóan változatos növénytársulásainak és átmeneteinek egységét, s degradálták, átalakították a megmaradt természetes társulásokat.

A természetvédelem talán a 24-ik órában lépett fel, amikor 1988-ban védetté nyilvánította az erdőpuszták napjainkig fennmaradt őshonos faállományú, ritka növényeket rejtő erdőfoltjait, eke által nem bolygatott rétjeit, homoki legelőit.

Ezek között kellett volna lennie, ám akkor nem sikerült védetté nyilvánítani a Martinkai egykori katonai gyakorlóteret, a nyírségi változatos élőhelyek egy még viszonylag épségben megmaradt tagját, ahol a száraz homokpusztát nedves laposok tarkítják, homoki tölgyesek szegélyezik. Botanikai értékei közül kiemelkedő a homokpuszták erdőszegélyein megmaradt magyar kökörtin állomány (Pulsatilla pratensis ssp. hungarica), a homoki nőszirm (Iris humilis ssp. arenaria) illetve a buckaközök mélyebb részein élő orchideafajok (Orchis morio, O. laxiflora ssp. elegans, O. coriophora, Dactylorhiza incarnata). Az agárkosbor itteni állománya valószínűleg országosan is a legnagyobbak közé sorolható (100 000 pld.)

Zoológiai értékei közül meg kell említeni a gazdag homokpusztai ízeltlábú faunát, a buckákon élő homoki gyík (Lacerta taurica), ürge (Citellus citellus) állományokat. A csatornák, laposok gazdagok réti csíkban, kitűnő ívóhelyei a kétéltűeknek.

A legelő nedves buckaközi laposain tavasszal népes madárcsapatok időznek (nagy és kispóli, piroslábú cankó, bíbic, stb.)

A legelőt szegélyező idős nyárok erős szalakóta populációnak, a tölgyesek ragadozómadaraknak (héja, egerészölyv) adnak fészkelőhelyet. Gyakran feltűnik a legelőn az óvatos feketególya, s a különleges ritkaságnak számító pusztai ölyv és kerecsensólyom.

A Hajdúsámson községhatárába eső Martinkai legelő védetté nyilvánítását még 1985-ben kezdeményezte az Országos Környezet és Természetvédelmi Hivatal Észak-Alföldi Felügyelősége, arra hivatkozva, hogy a Nyírség egyik legértékesebb, számos védett és fokozottan védett fajnak otthont adó, tájképileg is igen szép homoki legelője országos védelmet érdemel.

A Honvédelmi Minisztérium mint a terület kezelője, a természetvédők többszöri próbálkozása ellenére is mereven elzárkózott a védetté nyilvánítástól. A hivatkozás minden esetben az volt, hogy aktív katonai gyakorlótérrel van szó, melyet a magyar és a szovjet alakulatok használnak. Ezzel szemben valójában a gyakorlóteret évtizedek óta semmiféle katonai tevékenységre nem vették igénybe.

Bár a területet a 60-as évek elején a hadsereg kisajátította, az akkori megállapodás szerint a legelőt a község csordája továbbra is hasznosíthatta. Ez a fajta külterjes hasznosítás megfelelt a természetvédelem érdekeinek is, hiszen az ilyesfajta gazdálkodás évszázadokig megőrizte természeti értékeinket.

A 80-as évek végén azonban több libanevelő telepnek is bérbeadták a területet. A Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóságának többszöri közbenjárására a helyi termelőszövetkezet a bérleti szerződéseket később felmondta. Ezután újabb veszély fenyegette a legelőt. Az akkori helyőrségparancsnok a terület beerdősítését tervezte. Újabb hosszadalmas egyeztetések eredményeképpen a tervtől elálltak. Ez időszakban több helyszíni bejárásra került sor természetvédők és a honvédség képviselőinek részvételével. Ezekon illetve az ezt követő levelezés során a Honvédelmi Minisztérium ígéretet tett arra, hogy mindent megtesz a védett értékek megóvásáért, és ha a "katonai tevékenység ott megszűnik", hozzá fog járulni a védetté nyilvánításhoz.

A rendszerváltás után a területtel kapcsolatos tárgyalásokat a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium Természetvédelmi Hivatala vette át, hiszen a Hajdúsági Tájvédelmi Körzet bővítése során a legelőt védetté nyilvánításra újra előterjesztették. A HM továbbra is elutasító álláspontja miatt azonban végül a legelőnek csak a község, a termelőszövetkezet, és a Vízügyi Igazgatóság kezelésében levő kisebb területei kerültek védetté nyilvánításra. Később a Honvédelmi Minisztérium magas rangú képviselői egy területbejárás során szóbeli ígéretet tettek arra, hogy a védetté nyilvánításhoz hozzájárulnak. Aki azonban abban reménykedett, hogy e természeti érték kálváriája véget ér, és végre megkapja az azt megillető védeltséget, súlyosan csalódnia kellett.

A 90-es évek közepén a területet "szakkezelés céljából" több más gyakorlótérrel és honvédségi erdővel együtt egy hajdúhadházi cég kapta meg. Ez a község érdekeit is súlyosan sértette, hiszen korábban a helyi lakosok használhatták a legelőt. Az önkormányzat régi jogainak visszaállítását hiába kérte a megyei Vagyonátadó Bizottságtól, az azonban áldását adta a volt szovjet gyakorlótér további HM kezelésben tartására.

A cég a területet egy vállalkozónak adta bérbe öt évre, aki 15000 libát helyezett ki a legelő legszebb, ezidáig libalegeléssel nem érintett részein, s új állattartó telepeket létesített. Ennek kb. 150 tő fokozottan védett magyar kőköröcsin, több ezer tő nemzetközi egyezmények által is védett agár és elegánskosbor és sok hektár ősgyep esett áldozatául.

A Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatósága kezdeményezte a vállalkozó felelősségrevonását, de a libák mégis három évig a területen maradtak tovább pusztítva a terület élővilágát.

Végül 1998-ban történt meg a "nagy áttörés", amikor is 15 év meddő próbálkozás után sikerült a legelőt védetté nyilvánítani.

Csak abban bízhatunk, hogy a szakszerű természetvédelmi kezelés, és a természet öngyógyító ereje képes lesz begyógyítani a védetté nyilvánítás hosszú huzavonája alatt a területen és értékeiben okozott sebeket.